

ПЕТАР БУЊАК*
Филолошки факултет Универзитета у Београду
Београд, Србија

ТРАГОМ ЈЕДНОГ ПИСМА ЈУЗЕФА ГОЛОМБЕКА Страница из историје београдске полонистике¹

Предмет рада је недавно откривено писмо које је пољски полониста и слависта Јузеф Голомбек (Józef Gołbek, 1889–1939) 9. марта 1939. године упутио Крешимиру Георгијевићу, из кога се сазнају извесни досад непознати детаљи из историје српске полонистике.

Кључне речи: Јузеф Голомбек (Józef Gołbek), Крешимир Георгијевић, преписка, пољска књижевност, предавања

1.

Настојаћемо да као увод у предмет овога прилога у неколико речи скицирамо прву етапу развоја полонистике као високошколске дисциплине на Београдском универзитету – до 1941. године.

Не рачунајући сведочанства о дубоким традицијама полонистике у српским славистичким истраживањима XIX века, ваља истаћи да се пољски језик и књижевност у београдском академском средишту континуирано проучавају од 1895. године. У јануару те године знаменити српски слависта Радован Кошутић (1866–1949) изабран је на дужност „привременог учитеља руског, пољског и чешког језика и књижевности” – данас би се рекло *лектора* за ове филолошке дисциплине – на Филозофском факултету Велике школе, претходнице Београдског универзитета. Наставу из пољског језика Кошутић је започео већ у зимском семестру 1895/1896. године. Одмах је приступио припреми потребних уџбеника – хрестоматије књижевних текстова (*Примери књижевної јези-*

* pbunjak@gmail.com

¹ Ово је српска верзија текста «Эпизод из истории белградской полонистики. Письмо Юзефа Голомбека Крешимиру Георгиевичу», у *Изучавање словенских језика, књижевности и култура као инословенских и страних*, прир. Богољуб Станковић, Београд: Славистичко друштво Србије, 2008, 72–77.

ка *пољскої*, 1896; дорађен уџбеник с пољско-српским речником и белешкама о писцима – *Примери књижевности језика пољскої*, 1901) и посебно граматике (*Грамаїтика пољскоїа језика*, 1898). Тек каснијих година Кошутић се латио израде своје познате серије уџбеника руског језика.

Од оснивања Београдског универзитета 1905. године Радован Кошутић је доцент, од 1919. ванредни и од 1922. редовни професор, управник Катедре за источне и западне словенске језике и књижевности Филозофског факултета. И после пензионисања 1936, у својству хонорарног професора, држао је предавања све до самог Другог светског рата.

Катедра професора Кошутића дуго се није попуњавала новим кадрима полонистичког профила. Тек 1929. примљен је др Петар Ђорђић (1904–1989), касније знаменити српски палеослависта, који је до 1931. водио курс историје пољског језика и практичну наставу језика. Током 30-их година у раду Катедре учествовали су пољски државни стипендисти Станислав Роспонд и Станислав Папјерковски, касније истакнути филолози-слависти. Роспонд је био лектор пољског језика, а Папјерковски је држао циклусе предавања из пољске књижевности.

Као приват-доцент чешког језика и пољске и чешке књижевности, од 1937. до почетка рата на Катедри је радио др Крешимир Георгијевић (1907–1975). Он је предавао студентима славистике књижевност пољског романтизма. С Кошутићевом катедром у посредној вези био је др Ђорђе Живановић (1908–1995), корифеј српске послератне полонистике, који је до рата био асистент на Катедри за југословенску књижевност.²

Овога пута зауставићемо се на догађајима уочи избијања Другог светског рата у Европи. Прича која следи, стара готово осам пуних деценија, не садржи значајна открића, нити суштински шири наша знања о прошлости полонистике на Београдском универзитету. Ипак, описује колегијалне односе и личну сарадњу двојице научних радника и високошколских педагога.

2.

Наша је тема само једно случајно откривено писмо које је пољски полониста и слависта Јузеф Голомбек (Józef Gołębek, 1889–1939) 9. марта 1939. године упутио српском колеги Крешимиру Георгијевићу.³

² О историји српске високошколске полонистике и поменутих личностима вид., поред осталог: Буњак 1999: *passim* (и наведену литературу); Буњак 1998; Буњак 2013.

³ Писмо је сачувано у личном архиву пок. проф. Георгијевића. Аутор захваљује госпођи Весни Георгијевић, кћери проф. Георгијевића, и колегиници проф. др Александри Корди Петровић која проучава кореспонденцију проф. Георгијевића, на увиду у ово писмо и сагласности да се оно објави.

Из овога писма, које је само једна карика већ развијеног дискурса, види се да су Голомбек и Георгијевић већ били у преписци, у најмању руку, од почетка 1939, као и то да се у време настанка писма они још нису лично познавали. С друге стране, његов садржај додатно ће осветлити карактер Голомбекове посете Београду с пролећа 1939, о којој се понешто зна.

Ко су били и чиме су се бавили учесници ове колегијалне преписке?

Јузеф Голомбек,⁴ историчар књижевности, доцент Варшавског универзитета, студирао је на Јагелонском универзитету у Кракову полонистику и славистику. Титулу доктора филозофије Голомбек је стекао у јуну 1914. године, у освит Првог светског рата – споменимо узгред, управо када је Иво Андрић, и не слутећи, бројао своје последње краковске дане на истом факултету...

Голомбек је на усавршавањима боравио у Берлину и Прагу. Хабилитован је 1933. на Варшавском универзитету у области словенских књижевности. Радио је као професор пољског језика у средњим школама и гимназијама (Влоцлавек, Варшава). Године 1933, непосредно после хабилитације, одбио је предлог да преузме универзитетску катедру словенских књижевности у Риги и остао да ради у Варшави. Предавања из словенских књижевности држао је на славистичким катедрама у Прагу, Софији, Загребу, Београду. Поред свога основног истраживачког усмерења – науке о словенским књижевностима – Голомбек се бавио историјом, етнографијом, културологијом. Био је аутор низа радова који су у пољској славистици његова времена изазивали дивљење ширином проблематике и разноврсношћу тема; писао је о међусловенским књижевним и културним везама, белоруској књижевности и фолклору, јужнословенским књижевностима, украјинској и књижевности и култури Лужичких Срба, као и о проблемима теорије књижевности... О томе ће поуздано посведочити већ само набрајање наслова његових књига: *Czesi i Słowacy wobec powstania listopadowego* (1930), *Wincenty Dunin-Marcinkiewicz, poeta polsko-białoruski* (1932), *Ivo Vojnović, dramaturg jugosłowiański* (1932), *Bractwo św. Cyryla i Metodego w Kijowie* (1935), *Łużyce. Kraj i ludzie* (1936), *Dusza narodu bułgarskiego* (1937), *Literatura serbsko-łużycka* (1938), *Car Maksymilian (Widowisko ludowe na Rusi)* (1938), *Sztuka rymowania* (1939).

Крешимир Георгијевић⁵ – историчар књижевности, слависта широким видика, бохемиста, полониста, кроатиста, професор Београдског

⁴ О личности Ј. Голомбека вид.: Wierczyński 1946; 1959–1960; Ziółkowska-Sobecka 1995. За ове материјале аутор захваљује колегама проф. Богуславу Зјелинском и Јоани Кенђелској.

⁵ О К. Георгијевићу вид.: Живанчевић 1976; Živančević 1979; Радновић 1976; Буњак 1999.

универзитета – студирао је на Филозофском факултету Свеучилишта у Загребу, где је 1929. стекао диплому из јужнословенске филологије и славистике. По завршетку студија био је на студијским боравцима у Варшави (1930/31), Прагу (1933/34) и Паризу (1936/37). Докторску дисертацију „Адам Мицкјевич и српскохрватска народна песма” одбранио је 1934. у Прагу.

Георгијевић је радио као професор мушке гимназије у Новом Саду до 1941; истовремено је, као што је већ речено, био приват-доцент Београдског универзитета. После рата постао је доцент за пољски и чешки језик и обе књижевности на Филозофском факултету Београдског универзитета, 1956. изабран је за ванредног и 1956. за редовног професора на истом факултету. Истовремено је предавао старије периоде хрватске књижевности студентима југославистике. Године 1958, због политичке интриге, Георгијевић је принуђен да се удаљи с универзитета и затражи превремену пензију. Његова монографија *Српскохрватска народна песма у пољској књижевности* (1936) до данас остаје један од фундаменталних радова из пољско-српске књижевне компаратистике.

3.

У писму од 9. марта 1939. године⁶ Голомбек захваљује своје кореспонденту на „љубазном” писму и извињава се због кашњења с одговором правдајући то својим недавним боравком у Прагу. У наставку објашњава своју „грешку”: „W pierwszym liście popełniłem pomyłkę, ponieważ Słowackiego tam rzeczywiście, a posłałem Krasińskiego.” У чему се заправо састоји ова грешка више не знамо и тешко да ћемо икад сазнати. Можемо само претпоставити да то има везе с Георгијевићевим саветима у погледу избора тема предавања која је Голомбек припремао да одржи на Београдском универзитету. Он пише:

Dziękuję za łaskawą radę co do wykładów i obecnie proszę o radę. Wykłady w uniwersytecie chciałbym ograniczyć do dwóch i to: albo Adam Mickiewicz (2 wykłady), albo Juliusz Słowacki (1) i Adam Asnyk (1) razem więc 2, albo wreszcie: Poezja polska przed wojną i po wojnie (2) wykłady, proszę mi poradzic, co by się najwięcej podobało z tych trzech grup i do życziwej rady chętnie się zastosuję. Co się tyczy II grupy, to dlatego proponuję Słowackiego, że w tym roku przypada 130 rocznica jego urodzin, a niedawno mieliśmy setną rocznicę urodzin Asnyka. Gdybym miał wybrać trzecią grupę, posłałbym jeszcze ostatni wykład z prośbą o przetłumaczenie.

⁶ Текст писма вид. у прилогу на крају рада.

Из ових редова дознајемо да је Голомбек био спреман да студентима београдског Филозофског факултета одржи два предавања, нудећи притом две тематске варијанте 1) Адам Мицкејвич, 2) Јулијуш Словацки и Адам Асник или 3) пољска поезија пре и после Великог рата. Избор Мицкејвича, као ни поезије прве половине XX века, изгледа, није требало посебно образлагати, док је Словацког и Асника пољски слависта нудио у вези с њиховим јубилејима. Као што се види из последње цитиране реченице, Голомбек и Георгијевић имали су договор да ће Георгијевић или сам превести или дати некоме да преведе на српски текстове планираних предавања.⁷ То још не значи да би он предавао на српском језику: могуће је претпоставити да би његово излагање на пољском језику пратио консекутивни превод.

Међутим, предавања с универзитетске катедре нису била једини наступи пред београдском публиком на које је рачунао пољски слависта:

Jeśli chodzi o Narodni uniwersytet, to bardzo chętnie powiedziałbym jakiś wykład, ale jakoś mi niezręcznie napisać, ponieważ przed wykładami muszę być jakieś dwa tygodnie w Beogradzie, ponieważ straciłem wprawę w mówieniu po serbsku, więc może wtedy dałoby się to załatwić, zresztą proszę mi łaskawie pomóc w tej sprawie, aby może stamtąd przyszło do mnie zawiadomienie.

Овде је реч о Народном универзитету, тј. Задужбини Илије Милосављевића Коларца. Изгледа да је Георгијевић у свом писму Голомбеку понудио госту из Пољске да се обрати и с ове катедре. Голомбеку је, међутим, из неког разлога било важно да добије позив непосредно од управе Народног универзитета. За ову прилику Голомбек није имао унапред спремну тему, те је намеравао да се за предавање припрема тек кад стигне у Београд. За то би, како сазнајемо из писма, имао сасвим довољно времена: планирао је да борави у Београду око две недеље пре предавања на Универзитету и у Коларчевој задужбини. Уз то, јавно предавање хтео је да одржи на српском.

У наставку Голомбек пише о још два питања које му је Георгијевић, очигледно, поставио у претходном писму, не наводећи их непосредно. Једно се тицало, по свему судећи, помоћи београдском колеги при избору дела савремених пољских писаца за превођење на српски језик, док је други био непосредно везан за рад у школи. Пошто је био гимназијски професор, Георгијевић је, изгледа, молио Голомбека за савет у састављању школског уџбеника (или читанке), знајући унапред да

⁷ Није искључено да се „грешка” с почетка писма тицала управо слања текстова ових предавања.

је пољски научник у томе имао велико искуство.⁸ И није погрешно. Голломбек је ради тога био спреман чак да проведе неколико дана у Новом Саду, где је стално живео и радио Георгијевић.

4.

Данас, нажалост, не знамо када је тачно и о којим темама Јузеф Голломбек говорио београдским студентима, али у Београду је несумњиво боравио и одржао јавно предавање. Захваљујући огласима Коларчеве задужбине у листу *Полишика*, у прилици смо да одредимо тачан датум, па и тему предавања. У броју од 7. маја 1939, у списку предавања за наредну недељу, читамо: „Петак, 12: 18.15 часова др Јузеф Голломбек, професор Универзитета у Варшави: 'Модернизам у пољској књижевности' (на српскохрватском)” (*Полишика*, 1939, 07.05.1939, 27). Оглас у истим новинама од 12. маја у рубрици „Предавања”, на сам дан одржавања, понавља: „**Модернизам у пољској поезији**. Г. Јузеф Голломбек, професор универзитета у Варшави, одржаће данас у петак 12. о.м. у 18.15 часова предавање на Коларчевом народном универзитету 'Модернизам у пољској поезији'. Предавање ће бити на српскохрватском” (*Полишика*, 1939, 12.05.1939, 19).

Осим датума предавања на катедри Коларчевог народног универзитета, из ових новинских огласа можемо се уверити да је Голломбек изабрао први део треће варијанте коју је понудио у писму Георгијевићу – „пољску поезију пре рата”. Предавање је, сва је прилика, спремио у Београду и, могућно, не без учешћа свога кореспондента.

О томе да је Голломбек боравио у Београду бар десетак дана пре 12. маја сведочи друга чињеница. У личној библиотеци професора Ђорђа Живановића, завештаној Катедри за славистику, нашли смо примерак последње књиге Ј. Голломбека *Sztuka rymowania* (1939) – с посветом: „Panu dr Gjorgje Živanovićowi na pamiątkę – Autor. 3/V 39 r.” Остаје само могућност да се претпостави да је ову своју књигу Голломбек поклатио младом асистенту поводом својих предавања на универзитету, када су се њих двојица, могућно, упознали.

Трагови Голломбековог боравка у Београду – отприлике од последњих дана априла до половине маја 1939 – сачували су се и у другом облику. Београдски месечник за књижевност и друштвена питања *XX век* у броју 5 (за мај) објавио је на српском два његова рада. Један од њих најнепосредније је везан за његову последњу књигу *Sztuka rymowania* – „Слик и његова функција” (Голломбек 1939а).

⁸ Голломбек је, у коауторству с Станиславом Тинцом, био аутор низа читанки и методичких приручника уз њих (вид. Wierczyński 1946: 172–173).

Међутим, други – под насловом „Једна епоха пољске поезије” (Голомбек 1939б) – по свој прилици јесте текст Голомбековог предавања на Народном универзитету. Чланак је посвећен књижевности епохе Младе Пољске и подудар се по тематици с предавањем – „Модернизам у пољској књижевности”. То је зналачки синтетички преглед поетике, аутора, идеја и тематологије поезије Младе Пољске. Данас нам се чини посебно речит закључак чланка, у којем је аутор тврдио да је пољска поезија ове епохе – и поред тежње да решава „кардинална”, „вечна” питања универзалног карактера – није заборављала земљу својих предака, земљу „хумки и крстова”, која је увек пружала мноштво инспиративних митова и тема за књижевно стваралаштво (уп. Голомбек 1939б: 686).

А „хумке и крстови” су се, нажалост, поново спремали Пољској у походе.

Посебан сентимент у нашу рефлексију о прегршти, рекло би се, тривијалних животних чињеница преписке између варшавског и београдског доцента и посете пољског научника Београду уноси то што је 25. септембра исте те 1939. године – свега три месеца после наступа пред београдском академском публиком – Голомбек погинуо за време немачких ноћних бомбардовања са свих страна опкољене Варшаве. Стефан Вјерчињски је детаљно описао околности смрти пољског слависте (Wierczyński 1946: 167–168). Погинуо је, како се испоставило, на улици Краковске Пшедмјешће – и то од зрна авионског митраљеза који је ко сио цивиле – док се враћао у стан захваћен пожаром како би покушао да спасе... своје рукописе! И на овоме се, нажалост, не завршава ругање историје над овим вредним послеником славистичке науке. Привремено је био сахрањен близини Бернардинске цркве у Варшави, а затим пренет на гробље на Брудну. Нова епоха хумки и крстова није се устезала да наруши чак ни његов вечни мир: године 1944, за време Варшавског устанка, артиљеријска граната уништила је без трага и сам његов гроб!

И свему томе упркос, време ипак није сасвим замело београдске трагове дра Јузефа Голомбека...

ПРИЛОГ:
Текст писма Јузефа Голомбека Крешимиру Георгијевићу⁹

Warszawa, 9/III – 39 r.

Wielce Szanowny Panie Kolego!

Serdecznie dziękuję za łaskawy list, na który odpisuję dopiero teraz po powrocie z Pragi.

W pierwszym liście popełniłem pomyłkę, ponieważ Słowackiego mam rzeczywiście, a posłałem Krasieńskiego. Dziękuję za łaskawą radę co do wykładów i obecnie proszę o radę. Wykłady w uniwersytecie chciałem ograniczyć do dwóch i to: albo Adam Mickiewicz (2 wykłady), albo Juliusz Słowacki (1) i Adam Asnyk (1) razem więc 2, albo wreszcie: Poezja polska przed wojną i po wojnie (2) wykłady, proszę mi poradzić, co by się najwięcej podobało z tych trzech grup i do życziwej rady chętnie się zastosuję. Co się tyczy II grupy, to dlatego proponuję Słowackiego, że w tym roku przypada 130 rocznica jego urodzin, a niedawno mieliśmy setną rocznicę urodzin Asnyka. Gdybym miał wybrać trzecią grupę, posłałbym jeszcze ostatni wykład z prośbą o przetłumaczenie.

Jeśli chodzi o Narodni uniwersytet, to bardzo chętnie powiedziałbym jakiś wykład, ale jakoś mi niezręcznie napisać, ponieważ przed wykładami muszę być jakieś dwa tygodnie w Beogradzie, ponieważ straciłem wprawę w mówieniu po serbsku, więc może wtedy dałoby się to załatwić, zresztą proszę mi łaskawie pomóc w tej sprawie, aby może stamtąd przyszło do mnie zawiadomienie.

Co się tyczy pierwszej sprawy, to zwróciłem się już do kilku pisarzy, aby przysłali swoje książki z tym, że sobie Pan Kolega coś wybierze, pomówię jeszcze z innymi, prawdopodobnie nadesłają. Podałem im Pański adres, gdyby nic nie przyszło, proszę mnie o tym zawiadomić, a jeszcze raz przypomnę.

Sprawę drugą niejasno rozumiem może dlatego, że u nas jest inna organizacja szkół, ale czytanek [x]¹⁰ dla dzieci od lat 13-14 jest sporo, więc się będę według tego orientował i niebawem książki będą nadesłane.

[стр. 2]

Ponieważ sam jestem autorem książek szkolnych dla szkół powszechnych i znam tę robotę, chętnie w czasie mojego pobytu w Beogradzie pomogę lub też mogę się dla tej sprawy zatrzymać kilka dni w Nowym Sadzie,

⁹ Писмо је дактилографисано на једном листу с обеју страна.

¹⁰ Писањом машином прецртане су речи: „на клас”.

jeżeli to możliwe. Bardzo lubię tę pracę i mogę wskazać dokładnie metodę, według której opracowywujemy podręczniki szkolne.

Bardzo się cieszę, że się poznamy i zobaczymy,
serdeczny uścisk dłoni

J. Gołąbek¹¹

ЛИТЕРАТУРА

- Буњак 1998 – Буњак Петар, Српска научна књижевна полонистика (историјат и методолошка оријентација) // Изучавање словенских језика, књижевности и култура у инословенској средини, Београд: Филолошки факултет–Славистичко друштво Србије, 1998, 333–345.
- Буњак 1999 – Буњак Петар, Преглед пољско-српских књижевних веза (до II светског рата), Београд: Славистичко друштво Србије, 1999, 89–91.
- Голомбек 1939a – Голомбек Јузеф, Слик и његова функција // XX век, 1939, 5, 792–795.
- Голомбек 1939b – Голомбек Јузеф, Једна епоха пољске поезије // XX век, 1939, 5, 680–686.
- Живанчевић 1976 – Живанчевић Милорад, Крешимир Георгијевић // Зборник за славистику Матице српске, 1976, 12, 201–202;
- Радновић 1976 – Радновић Угљеша, Др Крешимир Георгијевић // Мостови, 1976, 4(28), 338–342.
- Bunjak 2013 – Bunjak Petar, Kartki z dziejów polonistyki na Uniwersytecie Belgradzkim // Przemyski Przegląd Kulturalny, 2013, 1–2 (28–29), 18–23.
- Wierczyński 1946 – Wierczyński Stefan, Józef Gołąbek // Pamiętnik Literacki, 1946, XXXVI, 168–173.
- Wierczyński 1959–1960 – Wierczyński Stefan, Józef Gołąbek // Polski Słownik Biograficzny, Wrocław: Wydawnictwo PAU–Zakład Narodowy im. Ossolińskich–Wydawnictwo PAN, VIII, 1959–1960.
- Ziółkowska-Sobecka 1995 – Ziółkowska-Sobecka Marta, Józef Gołąbek (1889–1939) // Zeszyty Łużyckie, 1995, 12, 95–98.
- Živančević 1979 – Živančević Milorad, Krešimir Georgijević // Leksikon pisaca Jugoslavije, Novi Sad: Matica srpska, 1979, II, 219–220.

¹¹ Својеручни потпис налив-пером.

Petar Bunjak

FOLLOWING THE TRACES OF A JÓZEF GOŁĄBEK'S LETTER
A PAGE FROM THE HISTORY OF POLISH STUDIES AT THE BELGRADE
UNIVERSITY

Summary

A letter from the prominent Polish Slavist Józef Gołąbek (1889–1939), written in March 1939 to the Yugoslav academic Krešimir Georgijević, accidentally discovered in the Prof. Georgijević's private archive, helps to establish some facts concerning the stay of Polish scholar in Belgrade in May 1939. Relying on that letter, the author with great probability assumes that Gołąbek – apart from the public lecture which he held at the Popular University of the Kolarac's Foundation on Polish Modernist poetry – delivered also at least two lectures to the students of Slavic Studies at the Belgrade University. Some intentions that Gołąbek had expressed in his letter enabled to explain the context of his two articles, published in 1939 in Serbian periodical *XX vek*, as well.

Key words: Józef Gołąbek, Krešimir Georgijević, correspondence, Polish studies, lectures